

ORGANIZOVANJE NEPOSREDNE PVO U TERITORIJALNOJ ODBRANI

Jaka i raznovrsna *dejstva iz vazduha* (izviđanje, napadi raznovrsnim ubojnim sredstvima, prenos i spuštanje vazdušnih desanata, elektronsko ometanje itd.) jedna je od bitnih karakteristika savremenog rata.¹ Tim dejstvima obično otpočinje rat i njima se podržavaju sva važnija dejstva jedinica KoV i RM, a posebno dejstva vazdušnodesantnih snaga. Dejstva iz vazduha dobijaju značajnu ulogu u lokalnim ratovima i iznenadnim agresijama, jer u planovima agresora predstavljaju bitan faktor za brzo slamanje otpora branilaca i postizanje vlastitih vojnopolitičkih ciljeva.

Moguće posledice dejstva iz vazduha (veliki gubici i razaranja, otežavanje borbenih dejstava, proizvodnje, snabdevanja, saobraćaja itd. imperativno obavezuju da jedinice oružanih snaga, stanovništvo, kao i važniji objekti na teritoriji budu stalno branjeni i štićeni. Odnosno, nužno je stalno organizovati *sistem njihove protivvazdušne odbrane* (PVO), koji kao poseban deo ukupne odbrambene strukture treba da ih brani i štiti od neprijateljevih dejstava iz posebnog prostora — vazduha. Taj sistem (organizacijski, materijalno i borbeno) treba da bude osposobljen za tri izuzetno važna zadatka:

— *osmatranje* (kontrolu) vazdušnog prostora radi pravovremenog otkrivanja neprijateljevih snaga i sredstava za dejstvo iz vaz-

¹ U ovom napisu čini se pokušaj uporednog razmatranja i jedinstvenog sagledavanja problematike organizovanja PVO u dvema različitim »kategorijama« — u *jedinicama TO* i *na teritoriji društveno-političkih zajednica*. Ovo iz razloga što su za organizovanje *neposredne PVO* u ovim »kategorijama« odgovorne i nadležne odgovarajuće društveno-političke zajednice, odnosno njihovi odgovarajući organi i štabovi. Međutim, pošto je ovo područje potpuno novo u teoriji PVO i bez razrađene terminologije, a u nekim elementima PVO čini jedinstvenu kategoriju (što će se videti iz daljnjeg teksta), to je za organizovanje PVO i u *jedinicama TO* i objekata na teritoriji društveno-političke zajednice uslovno upotrebljen zajednički naziv »*PVO u komponenti teritorijalne odbrane*«.

Učinjeno je to i iz razloga da se istakne razlika između ove PVO i one koja se organizuje snagama i sredstvima naše operativne armije.

duha, procene njihovih namera i javljanja potrebnih podataka jedinica oružanih snaga ili stanovništvu na teritoriji — akvatoriji, za čiji račun je organizovano;

— *borba* sa neprijateljevim snagama i sredstvima u vazduhu radi njihovog uništavanja, sprečavanja ili ometanja da uspešno dejstvuju po jedinicama oružanih snaga ili objektima na teritoriji, odnosno radi njihove *odbrane* od dejstava iz vazduha;

— *primena neborbenih mera zaštite* od strane jedinica oružanih snaga i stanovništva radi izbegavanja, umanjivanja i otklanjanja posledica dejstava iz vazduha.

Takva namena i zadaci PVO u ratu i oružanoj borbi usloveli su da je ona danas postala značajan i relativno autonoman *sistem*,² koji se sastoji od tri stalna i važna elementa (podсистема) — *vazdušnog osmatranja i javljanja* (VOJ), *protivvazdušne borbe* (PVB) i *protivvazdušne zaštite* (PVZ).

Polazeći od tih opštepoznatih činjenica, danas sve zemlje organizuju odgovarajuće sisteme *PVO trupa* (PVO jedinica OS) i *PVO teritorije* (PVO objekata na teritoriji), čiji obim i neke druge karakteristike zavise od usvojene ratne doktrine, materijalnih mogućnosti i drugih uslova.

Shodno doktrini naše opštenarodne odbrane, sistem PVO je *stalan i obavezan elemenat*: a) ukupne organizacije i izvođenja borbenih dejstava i drugih radnji oružanih snaga na kopnu, moru i u vazduhu; b) ukupne organizacije jedinstvenog sistema odbrane i zaštite stanovništva i materijalnih dobara na teritoriji — akvatoriji.

Otuda se u našoj *operativnoj armiji*, slično kao i u drugim savremenim armijama operativne namene, razvijaju odgovarajući sistemi PVO trupa i PVO teritorije, odnosno postoje sredstva i jedinice PVO: a) za odbranu jedinica KoV, RM i RV; b) za odbranu stanovništva i materijalnih dobara (objekata) na teritoriji — akvatoriji i u sopstvenoj pozadini.

Međutim, ukupna struktura organizovanja PVO u opštenarodnoj odbrani ne iscrpljuje se — *samo* organizovanjem PVO u operativnoj armiji (OA) ili organizovanjem PVO *samo* njenim snagama

² Značaj PVO kao posebnog sistema u oružanoj borbi istaknut je u mnogim našim doktrinarnim dokumentima. Tako se u Projektu »Strategije oružane borbe« kad je reč o borbenim sistemima (među kojima je PVO na prvom mestu), pored ostalog, kaže: da je njihova *uloga* da u ukupnim borbenim dejstvima »osiguraju uspešno suprotstavljanje najbitnijim *nosiocima* dejstava agresora«, da su »u nekim elementima razvoja i primene *relativno autonomni*«, da su »od *opšteg značaja*«, da »od rešavanja problema iz domena borbenih sistema zavise i rezultati *oružane borbe u celini*« i da se zbog svega toga PVO (i drugi borbeni sistemi) »ne mogu više *tretirati kao mera borbenog obezbeđenja*« itd.

i sredstvima, kakav je slučaj manje-više u zemljama koje ne primenjuju doktrinu opštenarodne odbrane. Kod nas sa stanovišta PVO postoji još jedno novo i vrlo važno područje, koje zahteva posebno teorijsko razmatranje i praktično rešavanje, a to je *organizovanje neposredne PVO*³⁾ u *jedinicama teritorijalne odbrane i na teritoriji društveno-političkih zajednica* (opštine i mesne zajednice), kako u zahvatu fronta i u sopstvenoj pozadini, tako i u pozadini neprijatelja, tj. na privremeno zaposednutoj teritoriji — akvatoriji.

Naime, organizovanjem *jedinica, štabova i ustanova TO* (u daljnjem tekstu kao zajednički naziv koristiće se termin *strukture TO*), koje su stalni deo oružanih snaga SFRJ, pojavili su se novi objekti (ciljevi) za dejstvo iz vazduha. To znači da su se pojavili i novi — trupni objekti za PVO, čiju odbranu i zaštitu takođe treba organizovati u duhu opštih načela o značaju i mestu PVO u našoj oružanoj borbi.

Isto tako, zbog nekih izmena u obavezama, mogućnostima i nadležnostima pri organizovanju PVO na teritoriji pojedinih društveno-političkih zajednica, osobito prilikom organizovanja odbrane manjih ali važnih objekata od dejstva iz vazduha sa manjih visina, pojavili su se i novi teritorijalni objekti za PVO, čiju odbranu i zaštitu treba organizovati snagama i sredstvima koja su izvan organizacijskog sastava PVO operativne armije itd.

Znači, u ukupnoj organizaciji PVO u našim uslovima, pored snaga i sredstava u operativnoj armiji, pojavilo se i jedno novo po-

³ S obzirom na potrebu razumevanja i jedinstvenog poimanja pojedinih termina koji se koriste u ovom napisu, evo objašnjenja za dva značajna termina:

— *neposredna PVO* (ili sistem neposredne PVO) podrazumeva postojanje i angažovanje formacijskih ili pridatih (specijalnih ili »priručnih«) snaga i sredstava za PVO u sastavu jedinice OS ili druge odbrambene strukture. Ta sredstva se raspoređuju — koriste shodno neposrednim potrebama odbrane i zaštite jedinice OS ili objekta na teritoriji;

— *posredna PVO* (ili posredna odbrana) podrazumeva takvu PVO ili odbranu u kojoj odgovarajuće snage i sredstva PVO (obično iz sastava neke više jedinice) obavljajući neposrednu PVO nekog objekta i jedinice, posredno učestvuje u PVO i svih ostalih jedinica ili objekata koji se nađu u zoni njihovih dejstava.

Neposredna PVO čini osnovu ukupne PVO i mora je organizovati svaka jedinica OS i odbrambena struktura u ONO, bez obzira da li postoji ili ne i organizovana posredna PVO ili odbrana, koja treba da čini »nadgradnju« neposredne PVO ili odbrane.

Međutim, ni posredna PVO ni posredna odbrana ne mogu zameniti ili nadoknaditi potrebu postojanja i organizovanja neposredne PVO ili neposredne odbrane. One mogu samo dopunjavati postojeću neposrednu PVO ili odbranu.

druže PVO, koje bi se uslovno moglo nazvati PVO u komponenti teritorijalne odbrane. Ono u sebi objedinjuje različite strukture (strukture teritorijalne odbrane kao vojne organizacije i društveno-političke zajednice kao civilne organizacije), a kad je u pitanju organizovanje PVO, među njima postoji veliki broj uslovljenosti i povezanosti, što dozvoljava da se mogu tretirati kao relativno jedinstvena organizacija.

Dosadašnja iskustva ukazuju da (s obzirom na značaj struktura teritorijalne odbrane i pojedinih objekata na teritoriji društveno-političkih zajednica) organizovanju PVO ovih kategorija treba posvetiti posebnu pažnju. Ali, ta iskustva, takođe, pokazuju da organizovanje PVO neće biti ni lako, ni jednostavno. Na to će, pored ostalog, uticati: a) ograničene mogućnosti klasične PVO (iz sastava operativne armije) da svojim dejstvima »pokrije« potrebe neposredne PVO jedinica TO i objekata na teritoriji društveno-političkih zajednica, što uslovljava proširivanje dosadašnje organizacije PVO; b) raznolikost ovih struktura kao objekata za PVO, posebno zbog različitih zadataka lokacije i sl.; c) verovatan način i intenzitet dejstava iz vazduha itd. Otuda je, pre sagledavanja nekih postupaka i mogućnosti za organizovanje PVO u komponenti TO, celishodno razmotriti ove okolnosti.

ORGANIZOVANJE PVO U KOMPONENTI TO I NJENO PROŠIRIVANJE

Pojava takve organizacije u strukturi oružanih snaga kakva je teritorijalna odbrana morala je imati odgovarajući uticaj i na strukturu PVO. Jer, teritorijalna odbrana je vrlo složena organizacija sa specifičnim zadacima i strukturom. To se može videti čak i iz same njene definicije, koja, prema gledanjima grupe odgovornih nastavnika iz VVA, glasi:

»Teritorijalna odbrana je deo jedinstvenih oružanih snaga SFRJ. U svom sastavu ima: jedinice, štabove, službe i ustanove TO. Njih organizuju društveno-političke zajednice: republike, pokrajine i opštine, a na osnovu jedinstvenih planova upotrebe, razvoja, izgradnje i opremanja oružanih snaga. Ona je najširi organizacijski oblik za masovno i neposredno uključivanje stanovništva u oružanu borbu. Teritorijalna odbrana pokriva celu teritoriju zemlje oružanim formacijama prilagođenim konkretnim prilikama, sposobnim i spremnim za borbu protiv agresora u svim uslovima (na frontu, u sopstvenoj pozadini i u pozadini neprijatelja) zajedno sa JNA, ili samo-

stalno. Osnovni zadaci snaga TO su: uništavanje žive sile i tehnike neprijatelja; obezbeđenje stanovništva, materijalnih dobara, organa društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada i drugih društvenih institucija — od svih vidova neprijateljevih aktivnosti (dejstava)«.

Bez obzira na to da li bi se ukupnost i specifičnost teritorijalne odbrane mogla izraziti i na drugi način ili njeni elementi poređati drugim redom (ima, na primer, gledišta da službe ne spadaju u strukturu TO i sl.), i iz ovakve definicije svakom poznavaoocu problematike PVO postaje dovoljno jasno da teritorijalna odbrana čini posebnu, kompletnu i stratezijski važnu oblast u strukturi oružanih snaga i oružane borbe i da njenu PVO treba organizovati sa svom odgovarajućom pažnjom, slično kao što se organizuje PVO trupa u operativnoj armiji, odnosno da postojanje neposredne PVO u jedinicama teritorijalne odbrane (kao osnovnim izvršiocima raznolikih zadataka) po našim doktrinarnim gledanjima o značaju PVO u oružanoj borbi predstavlja neophodan faktor za njihovo uspešno dejstvo.

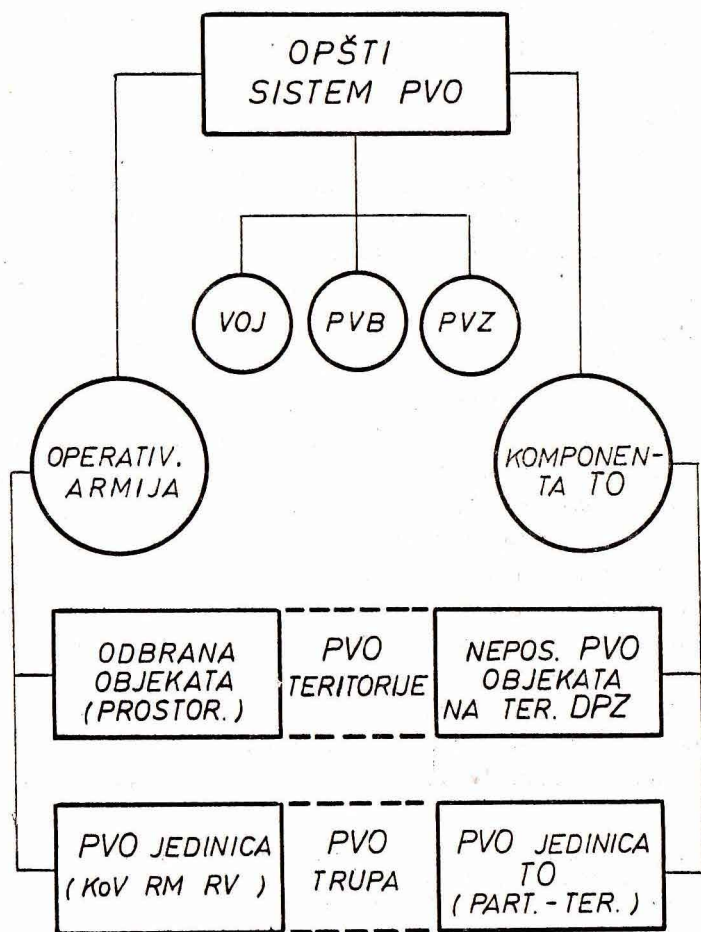
Međutim, pored pojave jedinica teritorijalne odbrane kao novih trupnih objekata za PVO (čiju odbranu i zaštitu od dejstva iz vazduha treba iznova organizovati, zbog čega su potrebna nova sredstva i snage PVO), i u okviru PVO teritorije⁴ u opštenarodnoj odbrani nastaju nove potrebe za takvim sredstvima i snagama radi organizovanja neposredne PVO važnih (manjih) objekata. Naime, zbog određene preorijentacije u zadacima jedinica teritorijalne PVO iz sastava operativne armije (koje su inače u ranijim periodima bili nosioci neposredne odbrane svih važnijih objekata na teritoriji⁵) došlo je do izvesnog vakuuma u neposrednoj PVO usled velikog broja važnih manjih objekata u našoj pozadini za borbu sa ciljevima u vazduhu koji lete na srednjim i velikim visinama i na širem prostoru. Takođe je nastala potreba organizovanja neposredne PVO tih objekata i kada se nađu u pozadini neprijatelja (na slobodnoj terito-

⁴ Treba voditi računa da zbog velike sličnosti termina ne dođe do zamene pojmova: PVO teritorije i PVO teritorijalne odbrane. Jer, pojam PVO teritorije označava organizovanje PVO objekata na teritoriji od strane raznih učesnika, a pojam PVO teritorijalne odbrane označava organizovanje PVO jedinica (štabova, ustanova) TO kao dela OS, tj. kao PVO trupa.

⁵ U toku drugog svetskog rata, na primer, ove jedinice su bile u velikom broju angažovane baš za neposrednu odbranu objekata na teritoriji. Tako je Nemačka pred kraj rata za neposrednu odbranu objekata angažovala 80% svih PA-topova od 56.000 koliko ih je tada ukupno imala; samo za odbranu objekata u Ruru bilo je angažovano oko 7.000 topova, a za odbranu jednog mosta (kod Najbrojza) bilo je angažovano 100 PA-topova.

riji), gde inače ne mogu biti branjeni sredstvima i jedinicama PVO iz operativne armije.

Dakle, i u komponenti TO pojavljuju se dve grupe objekata za PVO, odnosno u ukupnoj strukturi naše PVO pojavljuje se, pored već postojeće organizacije PVO u operativnoj armiji, i nova organizacija PVO (u komponenti teritorijalne odbrane koja je po mnogo čemu strukturalno slična PVO u operativnoj armiji, ali koja ima i svoje posebne objekte i druge osobenosti.

Šema 1 — Struktura u PVO teritorije i trupa u ONOR-u

Pošto se organizacija PVO u komponenti teritorijalne odbrane, dakle, pojavljuje kao nova (tj. bez šire stručne i materijalne baze, koju tek treba razviti i bez odgovarajućih iskustava) za čije orga-

nizovanje i funkcionisanje treba uložiti veliki napor, to se sve češće nameću pitanja: ko, čime i kako treba da organizuje ovu PVO, odnosno u kom obimu potrebe PVO u komponenti teritorijalne odbrane mogu da pokriju postojeće jedinice i strukture klasične PVO iz sastava operativne armije, a koji zadaci ostaju kao »čisti« za društveno-političke zajednice i njihove strukture teritorijalne odbrane?

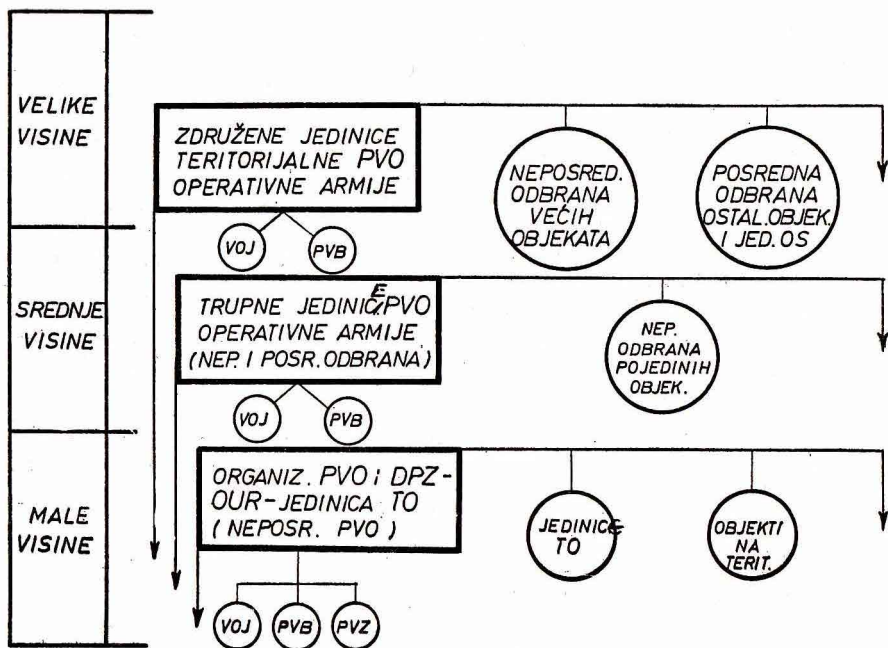
Pri traženju odgovora na ova pitanja odgovarajuće analize ukazale su na neke zaključke, čija bi suština bila u sledećem.

Prvo, organizovanje neposredne PVO *jedinica teritorijalne odbrane* isključiva je obaveza i nadležnost društveno-političkih zajednica koje ih formiraju. One prilikom formiranja tih jedinica moraju u njihovu strukturu ugraditi potrebne elemente koji će omogućiti organizovanje i funkcionisanje sistema kao celine za neposrednu PVO. Isto tako, u strukturu štabova TO treba ugraditi odgovarajuće organe PVO koji će stručno pratiti i rešavati probleme protivvazdušne odbrane.

Organizovanje neposredne PVO *objekata na teritoriji*, takođe, spada u isključivu obavezu i nadležnost odgovarajućih društveno-političkih zajednica, odnosno organizacija udruženog rada (OUR).

Drugo, iako će jedinice i organi PVO iz sastava operativne armije biti, kad god je to moguće, redovni učesnici u PVO jedinica TO i objekata na teritoriji društveno-političkih zajednica, oni neće biti nosioci organizacije sistema njihove neposredne PVO, jer za to nisu ni namenjeni, niti osposobljeni. Ipak, to ne znači da neće biti i povremenog »prelivanja« (prepotčinjavanja) pojedinih jedinica i sl., ali to ne rešava ukupan problem organizovanja sistema neposredne PVO u komponenti teritorijalne odbrane.

Jedinice teritorijalne PVO ili jedinice trupne PVO iz sastava operativne armije i kada se angažuju u PVO jedinica i objekata na teritoriji društveno-političkih zajednica, učiniće to samo delimično i samo u našoj pozadini. One će se angažovati uglavnom samo u odbrani (protivvazdušnoj borbi), a ne i u rešavanju drugih neposrednih problema u sistemu PVO, odnosno jedinice teritorijalne PVO neposredno će braniti samo najvažnije (veće) objekte na teritoriji, i to prvenstveno sa srednjih i velikih visina, dok u odbrani ostalih mogu učestvovati samo posredno. Jedinice trupne PVO braniće pojedine objekte na teritoriji dok su od važnosti za njihova borbena dejstva.

Sema 2 — Najčešće angažovanje (mogućih) učesnika u PVO na teritoriji DPZ — u našoj pozadini

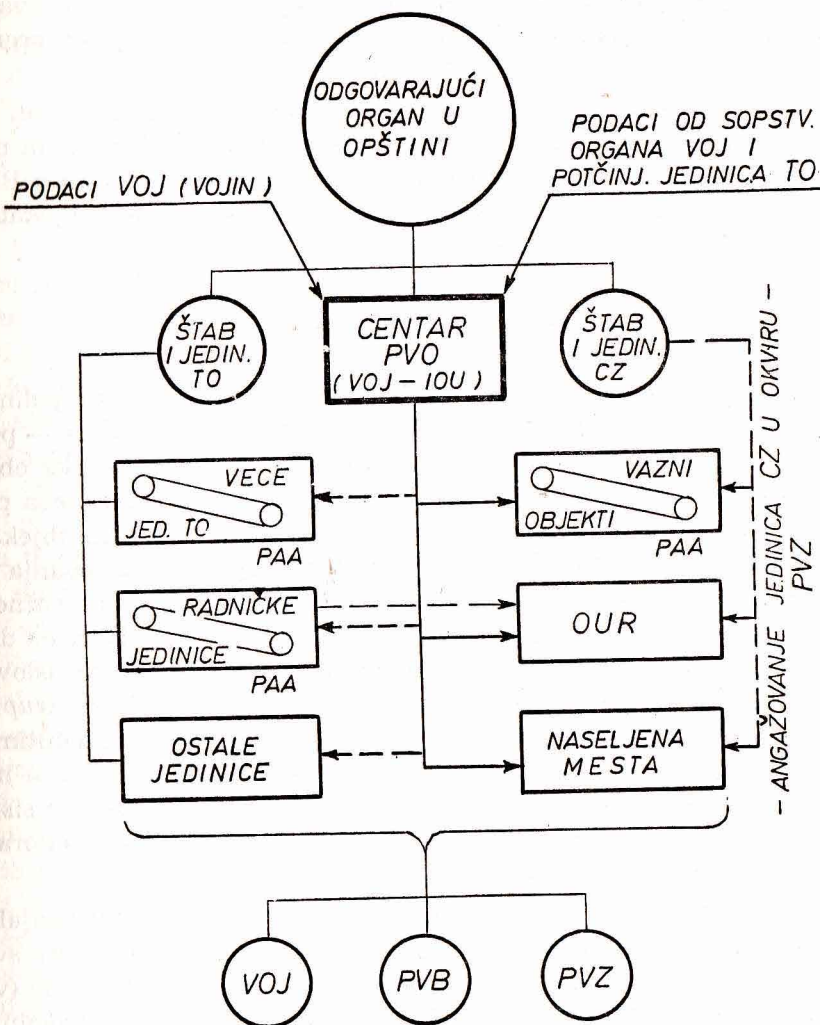
Znači, ma koliko bila važna posredna ili neposredna odbrana od strane ovih jedinica i ma koliko bio značajan njihov doprinos protivvazdušnoj odbrani jedinica i objekata na teritoriji društveno-političkih zajednica, njihovo postojanje i dejstvo na teritoriji društveno-političkih zajednica ne rešava u potpunosti problem PVO i ne umanjuje potrebu postojanja i organizovanja neposredne PVO jedinica teritorijalne odbrane i važnih objekata na toj teritoriji, čak ni u vlastitoj pozadini, a svakako ne ni u pozadini neprijatelja.

Sistem PVO može ispuniti svoju ulogu (naravno, zavisno od raspoloživih sredstava i drugih uslova) samo ako postoji kao stalan deo sistema borbenih dejstava jedinica teritorijalne odbrane ili sistema odbrane i zaštite objekta (vidi fusnotu br. 3).

Treće, društveno-političke zajednice i njene strukture teritorijalne odbrane ostaju jedini nosioci organizovanja sistema neposredne PVO jedinica i objekata na svojoj teritoriji, posebno u pozadini neprijatelja. Zato one moraju biti osposobljene za te zadatke. To svakako ne može biti samo njihova briga, već problem i zadatak celog društva, a u rešavanju ovih problema moraju se maksimalno angažovati i odgovarajući organi i snage operativne armije, jer je PVO

jedinica teritorijalne odbrane, posebno objekata na teritoriji, od izuzetnog značaja za ukupno vođenje oružane borbe i njene rezultate.⁶

Cetvrto, opština kao društveno-politička zajednica ima posebnu ulogu i mesto u rešavanju problematike PVO na svojoj teritoriji, kao i u strukturama teritorijalne odbrane koje ona formira. Ona je

Sema 3 — Idejna šema (moguće) organizacije (jedinstvene) PVO na teritoriji opštine

⁶ O značaju takvih objekata govore bezbrojna iskustva iz drugog svetskog rata. Ali, dovoljno se podsetiti samo na nedavna iskustva iz rata u Vijetnamu, tj. na značaj pojedinih mostova, luka i slično, koji su bili stalno napadani iz vazduha, ali su zbog stalne organizacije njihove PVO (jake neposredne odbrane i stalne primene mera zaštite) isto tako bili i stalno korišćeni od strane oružanih snaga i stanovništva DR Severnog Vijetnama.

(za sada) osnovni nosilac organizacije službe izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja (IOU) na svojoj teritoriji, kao i osnovni organizator izvršavanja raznih zadataka civilne zaštite (CZ). A to su dva bitna činioca za uspešno organizovanje određenih elemenata PVO (VOJ i PVZ) u svim strukturama na teritoriji opštine. Otuda se, na određen način, na nivou opštine objedinjuje plansko organizovanje PVO, što mora imati uticaja i na strukturu i zadatke njenih organa (Savet NO u miru i Ratni izvršni odbor u ratu).

Peto, ukupno organizovanje neposredne PVO u komponenti teritorijalne odbrane mora biti zasnovano na našim materijalnim mogućnostima i mora rezultirati iz opštih načela o organizovanju PVO i biti usklađeno sa specifičnim karakteristikama njenih objekata i verovatnim dejstvima iz vazduha.

PODELA I KARAKTERISTIKE OBJEKATA ZA PVO

Pod pojmom objekat za PVO podrazumeva se: neka jedinica oružanih snaga (jedinica KoV, RM, RV i TO) ili neki objekat — prostorija na teritoriji — akvatoriji (naseljeno mesto, kompleks objekata neke OUR, saobraćajni objekti itd.) čiji sistem PVO treba pripremiti još u miru i organizovati u ratu. Karakteristike tih objekata znatno utiču na potrebu, stepen i način razvoja i organizovanja sistema njihove PVO. U te karakteristike, obično, spadaju: važnost, veličina, mesto i način upotrebe u oružanoj borbi, osetljivost na dejstva iz vazduha, pokretljivost i slično. Te karakteristike su usloville da se objekti za PVO u operativnoj armiji, obično, dele na *trupne*, koji su pokretni, i na *teritorijalne*, koji su nepokretni⁷. Međutim, i unutar trupnih i teritorijalnih objekata postoje bitne razlike u njihovim karakteristikama, koje utiču na razvoj i organizovanje sistema PVO itd. I objekti za PVO u komponenti teritorijalne odbrane mogu se, dakle, podeliti na — *trupne* i *teritorijalne*.

Trupne objekte čine: jedinice, štabovi i ustanove teritorijalne odbrane. Međutim, kao tipični trupni objekti pojavljuju se, pre svega, jedinice teritorijalne odbrane, a njihove opšte karakteristike (veličina, zadaci, mesto i način upotrebe i sl.) čine ih vrlo nepogodnim objektima za PVO. Naime, raznolikost u nameni ovih jedinica (od diverzantskih i radničkih do partizanskih) i raznolikost u strukturi i veličini (od četa i odreda do brigada i divizija) — čine ne male

⁷ Međutim, ponekad i stacionarni objekti mogu biti trupni. Takva je situacija, na primer, kod PVO aerodroma ili pomorskih baza, gde se brane stacionarni objekti, ali ne radi njih samih, već radi jedinice oružane snage (avijacije, plovni snaga i sl.) koja ih koristi.

poteškoće u organizovanju njihove PVO. Najviše poteškoća proizlazi iz njihovog različitog lociranja (baziranja, rasporeda) i raznolikih zadataka. Jer, one se mogu nalaziti: a) u našoj pozadini (na čitavoj dubini teritorije i sa različitim intenzitetom angažovanja u borbi sa neprijateljem, kontroli teritorije i sl.); b) u zahvatu fronta, gde mogu izvršavati i klasične borbene zadatke; c) u pozadini neprijatelja, gde će biti nosioci svih oblika i vrsta borbenih dejstava i drugih aktivnosti.

Teritorijalni objekti su svi oni klasični objekti na teritoriji — akvatoriji koji se kao takvi tretiraju i pri organizovanju njihove PVO snagama i sredstvima operativne armije. To su: naseljena mesta, razni privredni, saobraćajni, energetski i drugi objekti. Međutim, kod ovih objekata se pojavljuju izvesne specifičnosti, koje proizlaze iz njihovog mesta (lokacije) u odnosu na front i iz značaja i mesta u ukupnoj strukturi organizovanja neposredne PVO na teritoriji opštine ili mesne zajednice. Naime, ovi objekti se mogu naći u našoj pozadini, ali i u pozadini neprijatelja (na slobodnoj teritoriji). I u jednom i u drugom slučaju njihova PVO moraće biti uklopljena u opšti sistem neposredne PVO na teritoriji opštine ili mesne zajednice. Otuda će se i teritorija opštine i mesne zajednice unekoliko pojavljivati kao novi (teritorijalni) objekat za PVO, na čijem prostoru treba jedinstveno planirati i organizovati zajedničku organizaciju službe IOU i angažovanja jedinica civilne zaštite sa težištem odbrane najvažnijih objekata (mostova, brana, centrala itd.).

Konačno uobličavanje sistema neposredne PVO, trupnih i teritorijalnih objekata u komponenti teritorijalne odbrane zavisiće i od procene obima i načina verovatnih dejstava iz vazduha po ovim objektima u raznim situacijama u kojima se oni mogu naći. Iako će svi ovi objekti morati da imaju potpuno organizovan sistem PVO, njegov stepen i kvalitet zavisiće, pored ostalog, i od stepena verovatnih dejstava iz vazduha. Naime, neki će od ovih objekata morati imati odgovarajuća (specijalna) sredstva i organe za VOJ i PVB, dok će se drugi (manje jedinice i manje važni objekti) u organizovanju svoje PVO morati osloniti na priručnu organizaciju VOJ i primenu mera PVZ.

VEROVATNE KARAKTERISTIKE DEJSTAVA IZ VAZDUHA PO OBJEKTIMA ZA PVO U KOMPONENTI TO

Ranije iznete opšte karakteristike dejstava iz vazduha i posledica tih dejstava bile bi i te kako uticajne i na izvršavanje zadataka koje imaju odgovarajuće strukture u komponenti teritorijalne odbrane.

Naime, iako je realno očekivati da bi težište agresorovih dejstava iz vazduha bilo usmereno na jedinice operativne armije (naročito u prvim danima agresije i u zoni fronta), činjenica je da bi ta dejstva postepeno bila intenzivirana i na jedinice teritorijalne odbrane. Međutim, kada je u pitanju dejstvo po odgovarajućim objektima u našoj pozadini, onda bi ta dejstva bila intenzivna u toku celog rata. Intenzitet tih dejstava u konkretnoj situaciji, međutim, zavisio bi od više okolnosti, bilo da su u pitanju trupni ili teritorijalni objekti. Ipak, značajan uticaj na obim i način dejstva iz vazduha imaće lokacija tih objekata na našem ratištu, tj. da li se nalaze u našoj pozadini, u zahvatu fronta ili u pozadini neprijatelja.

Dejstva iz vazduha po jedinicama teritorijalne odbrane i važnim objektima u *našoj pozadini* biće u sklopu opštih dejstava agresora u borbi za prevlast u vazduhu ili u okviru pripreme i podrške dejstava njegovih jedinica KoV, RM i vazdušno-desantnih snaga.

Najčešće bi napadima bili izloženi: veći i značajniji komunikacijski objekti; važni privredni objekti (naročito oni vojnog značaja); energetske objekti (centrale, brane, izvori nafte, rudnici uglja i razna skladišta); luke i razna skladišta u njima itd. Pošto će se većina ovih objekata nalaziti u zonama naseljenih mesta, to će ujedno biti napadana naseljena mesta, tj. i nevojni ciljevi i civilno stanovništvo. Ti će objekti (ukoliko su većih razmera) najčešće biti napadani sa većih visina, a pojedini manji objekti (mostovi, važna fabrička postrojenja, centrale, trafostanice, skladišta, lučka postrojenja itd.), radi tačnosti pogađanja, biće napadani i sa manjih visina.

Jedinice teritorijalne odbrane mogu biti zahvaćene dejstvom po ovim objektima ako se nalaze u zoni njihove lokacije, ali će posebno biti izviđane i tučene u okviru priprema i podrške vazdušnih desantata, ukoliko se nalaze na odgovarajućoj prostoriji, a posebno ako se angažuju u borbi sa vazdušnim desantima.

Dejstva iz vazduha u *zahvatu fronta* (u našoj taktičko-operativnoj dubini) biće intenzivna i po teritorijalnim objektima i po jedinicama teritorijalne odbrane. Od teritorijalnih objekata, pre svega, biće tučene sve važnije komunikacije. Međutim, znatan deo tih najvažnijih objekata biće branjen i jedinicama trupne PVO.

Neprijatelj će izviđati i tući one jedinice teritorijalne odbrane koje, sadejstvujući jedinicama OA ili dejstvujući samostalno, vode borbu na pojedinim delovima fronta ili učestvuju u odbrani naseljenih mesta. Tada će biti izviđane i napadane isto kao i jedinice OA, mada, verovatno, sa manjim intenzitetom i sa manjih visina. Objekti izviđanja i napada, naravno, najčešće će biti: važniji elementi

borbenog ili marševskog poretka, grupe vatrenih sredstava, komandna mesta i dr.

Dejstva iz vazduha po jedinicama teritorijalne odbrane i po objektima na slobodnoj (oslobođenoj) teritoriji u pozadini neprijatelja biće specifičnija nego u dva prethodna slučaja. Angažovanje neprijateljevih snaga za ta dejstva rašće uporedo sa rastom borbenih dejstava naših partizanskih i teritorijalnih jedinica u pozadini neprijatelja. Težnja agresora da svoje glavne snage (KoV, RM) ima prema našim snagama na frontu i da pri tome brzo parira našim dejstvima u svojoj pozadini usloviće potrebu da često koristi avijaciju i helikoptere za kontrolu zaposednute (ali neosvojene) teritorije, za prenos snaga KoV na ugrožena područja, za udare iz vazduha itd., što potvrđuju i primeri iz rata u Alžiru i Vijetnamu.

Najčešći objekti izviđanja i napada iz vazduha verovatno će biti: jedinice u pokretu; snage koje napadaju neprijateljske objekte; snage u rejonima predviđenim za helikopterske desante; prostorije verovatnog baziranja jedinica, štabova i ustanova teritorijalne odbrane; objekti na slobodnoj teritoriji važni za snabdevanje stanovništva, manevar jedinica teritorijalne odbrane i sl.

Međutim, ako bi se težište naše oružane borbe prenelo na dejstva u pozadini neprijatelja (u težoj varijanti agresije i u dugotrajnom ratu) ili ako bi naša dejstva u pozadini prerasla u krupnija dejstva — operacije (kakvih je slučajeva bilo u našem NOR-u), agresor bi tada angažovao znatnije snage avijacije i helikoptera i pristupio klasičnim dejstvima iz vazduha.⁸

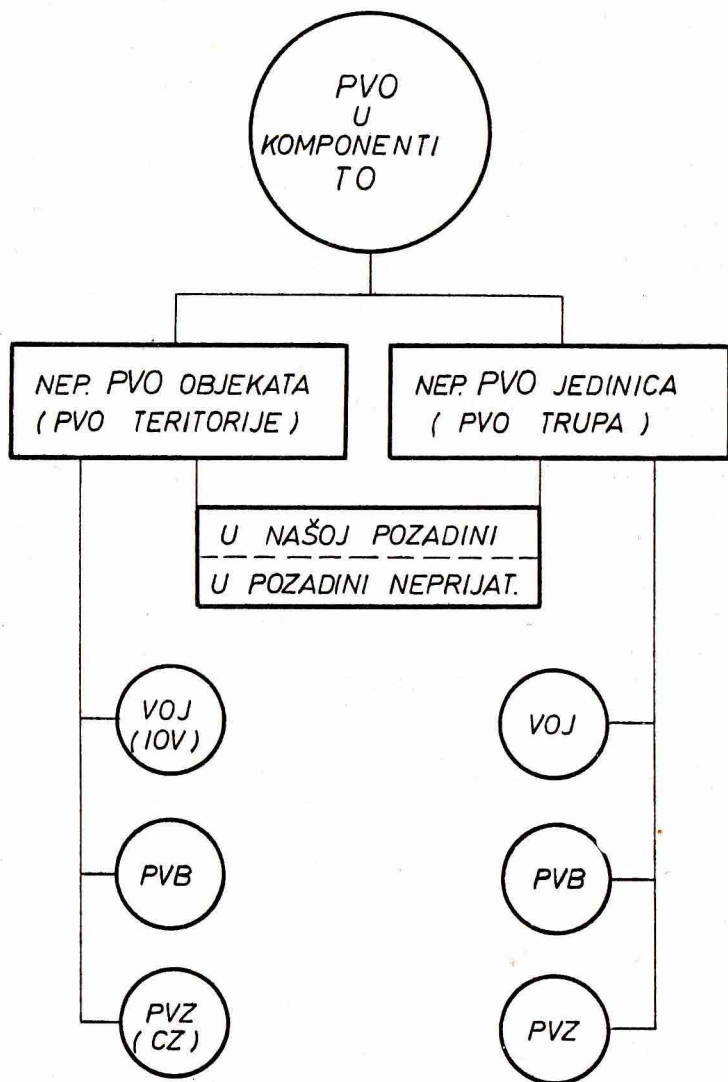
STRUKTURA I IZVOĐENJE NEPOSREDNE PVO U KOMPONENTI TERITORIJALNE ODBRANE

Sve prethodne okolnosti ukazuju na činjenicu da će organizovanje neposredne PVO u komponenti teritorijalne odbrane predstavljati značajan i poseban deo ukupne organizacije PVO u ONOR-u⁹. Ali, iako će imati svoje specifičnosti (posebno, što se organizuje i u našoj i u neprijateljevoj pozadini), i ova PVO će imati

⁸ Iako su dejstva iz vazduha i odgovarajuća odbrana i zaštita od tih dejstava u pozadini neprijatelja najinteresantnije područje PVO u komponenti teritorijalne odbrane, ovde se neće detaljnije razmatrati. O tom pitanju je već pisano u »Vojnom delu« br. 2/66. i mada u tom tekstu ima izvesnih nedostataka, on ipak može poslužiti za nešto šire sagledavanje ove problematike.

⁹ O nekim opštim karakteristikama ukupne organizacije PVO u našoj oružanoj borbi, pa i o mestu PVO u komponenti teritorijalne odbrane, pisano je u »Vojnom delu« br. 2/72. Iako su pristupi problematici PVO u tom napisu bili nešto drugačiji, i taj tekst može poslužiti da se kompleksnije sagleda mesto ove komponente u ONOR-u.

manje-više sličnu strukturu kao i ona u operativnoj armiji. Naime, ona će se sastojati od dve osnovne namenske organizacije: a) PVO objekata na teritoriji, b) PVO jedinica teritorijalne odbrane, odnosno od namenskih sistema za njihovu PVO.

Šema 4 — Struktura PVO u komponenti teritorijalne odbrane

Svaki od tih (namenskih) sistema neposredne PVO u komponenti teritorijalne odbrane moraće uvek imati organizovana sva tri elementa PVO: vazdušno osmatranje i javljanje, protivvazдушnu bor-

bu i protivvazdušnu zaštitu, naravno, prema konkretnim materijalnim mogućnostima i drugim uslovima.

Snage i sredstva za PVO u komponenti teritorijalne odbrane znatno će se razlikovati (naročito u početnoj fazi razvoja) od onih u operativnoj armiji. Prema sadašnjoj materijalnoj bazi i mogućoj organizaciji, kao snage i sredstva za razvoj i organizovanje sistema neposredne PVO mogu se koristiti:

— *za PVO objekata* u opštinama i mesnim zajednicama snage i sredstva (ljudstvo i centri) službe izviđanja, obaveštavanja i uzbunjivanja (za potrebe VOJ i uzbunjivanja); jedinice radničke PAA (za odbranu određenih objekata u njihovim OUR) i centri PVO za ukupnu organizaciju neposredne PVO većih OUR uz delimično oslanjanje na službu IOU i organe civilne zaštite ili mesne zajednice); snage i sredstva civilne zaštite;

— *za PVO jedinica teritorijalne odbrane* odgovarajuća sredstva i snage postoje, za sada, samo u nekim većim jedinicama, pa će se PVO u okviru ovih jedinica (izuzev jedinica radničke PAA), u ovoj fazi, morati zasnivati na korišćenju priručnih sredstava, i to putem: organizovanja vizuelnog osmatranja i odgovarajuće najave vazdušne opasnosti; korišćenja pešadijskog naoružanja za borbu sa niskoletećim avionima i helikopterima; maksimalne primene mera PVZ.

Iako ove snage i sredstva, za sada, predstavljaju skromnu osnovu za izvršavanje svih onih zadataka koje ovo područje PVO ima, ipak njihova pravilna upotreba u organizovanju vazdušnog osmatranja i javljanja i protivvazdušne borbe (uz neophodno oslanjanje na odgovarajuću PVO operativne armije — kada se PVO u komponenti TO organizuje u našoj pozadini ili u zahvatu fronta) i svestrana primena mera PVZ mogu obezbediti značajan stepen odbrane i zaštite od dejstava iz vazduha.

Da bi se to postiglo, treba obezbediti da svaki elemenat sistema PVO funkcioniše stalno i u datim uslovima što potpunije. To, u uslovima sadašnje materijalne baze, znači da *organizacija VOJ* treba da se zasniva na razvoju (organizovanju) sopstvenih organa koji će osmatrati i pratiti situaciju u vazduhu. To će biti organi za vizuelno osmatranje vazduha (vizuelne osmatračke stanice), koji svoja osmatranja treba najkraćem putem (glasom ili sredstvima veze) da prenose na komandno mesto jedinice ili u odgovarajuće centre VOJ ili PVO (u većim jedinicama TO, u većim organizacijama udruženog rada i mesnim zajednicama i u opštini). Tu bi se dobijeni podaci cenili i odatle bi se davali odgovarajući znaci za vazdušnu uzbunu, odnosno za pripremu jedinica za protivvazdušnu borbu ili za opštu primenu mera protivvazdušne zaštite. Ulogu centra vazdušnog os-

matranja i javljanja (ili protivvazdušne odbrane) u opštini, za sada, treba da obavlja centar IOU. Slične centre bi, u perspektivi, trebalo organizovati i u svim važnijim mesnim zajednicama, odnosno u svim većim naseljenim mestima opština. Pri organizovanju VOJ u našoj pozadini maksimalno treba koristiti prijem (slušanje) podataka VOJ (VOJIN) jedinica i organa PVO operativne armije.

Organizacija protivvazdušne borbe treba da se zasniva na uvođenju i upotrebi borbenih sredstava PVO (PA-mitraljeza, PA-artiljerije i ručnih ili lakih PA-raketa), kao i na maksimalnom korišćenju pešadijskog naoružanja.

Organizacija *protivvazdušne zaštite* treba da čini osnovni i najširi elemenat sistema neposredne PVO u jedinicama teritorijalne odbrane i u PVO objekata na teritoriji. Jer, primena mera PVZ može, uz relativno najmanje ulaganje sredstava, dati i najbolje rezultate,¹⁰ tj. objekat ili jedinica koji nisu otkriveni neće biti ni napadani, odnosno ako su dobro zaštićeni (utvrđeni, ukopani itd.), pretrpeće znatno manje gubitke.¹¹ Otuda mere PVZ moraju biti vrlo uticajan elemenat za način izvršavanja svih (borbenih i neborbenih) zadataka u komponenti teritorijalne odbrane. Radi toga sve mere PVZ na jednoj prostoriji ili u jednoj jedinici treba organizovati i izvoditi neprekidno i planski.

Ukoliko ne bi bilo organizovano *sadejstvo* između svih elemenata u jednom sistemu PVO (sistem PVO jedinice TO ili sistemu PVO nekog objekta) i između svih tih i ostalih sistema (sistema PVO operativne armije) na prostoriji jedne mesne zajednice ili opštine, ukupan efekat funkcionisanja tih sistema PVO ne bi bio dovoljno efikasan. Zato stalno treba organizovati potrebno *sadejstvo* između svih elemenata (podсистема) i svih namenskih sistema na teritoriji opštine. Isto tako, treba organizovati odgovarajuće *sadejstvo* sa našom (ofanzivnom) avijacijom koja će leteti kroz vazdušni prostor nad teritorijom određene društveno-političke zajednice, odnosno nad pojedinim objektima ili nad jedinicom teritorijalne odbrane.

Celishodno je (kada se jedinice teritorijalne odbrane nalaze u pozadini neprijatelja) posebno planirati napade (diverzije i druge akcije) na neprijateljeve aerodrome (heliodrome) i letelice na njima; zatim, napade na opremu i ljudstvo agresorovog RV i sl. Iako

¹⁰ To potvrđuju i primeri iz Vijetnama. U agresiji na Vijetnam angažovan je do sada najveći broj aviona i helikoptera, ali efikasnost njihovih dejstava je bila minimalna zahvaljujući najviše smišljenoj i organizovanoj primeni raz-
nolikih mera PVZ, kako od strane boraca, tako i celokupnog stanovništva.

¹¹ Britanci su, na primer, avgusta 1940. raspolagali skloništima za 17,5 miliona ljudi. Ta okolnost i druge mere PVZ pomogli su im da ljudskih žrtava bude znatno manje nego što su to Nemci očekivali prema količini bačenih bombi na London i druge gradove.

ta dejstva ne spadaju u PVO, ona mogu znatno doprineti opštem poboljšanju PVO, što potvrđuju i primeri iz našeg NOR-a i iz rata u Vijetnamu.¹²

Ovih nekoliko uprošćenih i opštih podataka o jednom tako složenom i specifičnom problemu, kao što je priprema, razvoj i organizovanje neposredne PVO u komponenti TO u ONOR-u, svakako nisu obuhvatili sve konkretne probleme, niti ukazali na sva moguća rešenja, jer je ova problematika deo ukupne problematike teritorijalne odbrane, koja je u stalnom ispitivanju, usavršavanju i razvoju. Međutim, nekoliko bitnih zaključaka se ipak može izvući:

Prvo, organizovanje sistema neposredne PVO u odgovarajućim strukturama komponente teritorijalne odbrane ne samo da je zakonska obaveza već i važan preduslov za njihovo potpuno osposobljavanje da izvrše svoje (borbene ili neborbene) zadatke u našem ONOR-u.

Opasnost od dejstava iz vazduha je ne samo prva i najiznenadnija opasnost u zoni fronta već je to opasnost koja doseže celu dubinu našeg ratišta i ugrožava stanovništvo i sva materijalna dobra.

Drugo, zbog značaja koji komponenta teritorijalne odbrane ima u našoj oružanoj borbi (bilo putem učešća jedinica teritorijalne odbrane u njenom neposrednom izvođenju, bilo putem drugih oblika doprinosa uspehu te borbe) organizovanje PVO u ovoj komponenti dobija izuzetan značaj i strategijsku važnost.

Iako će odbrana teritorije i oružanih snaga biti organizovana od strane teritorijalnih i trupnih jedinica PVO operativne armije, ipak ta odbrana neće biti dovoljna za potrebe ukupne PVO stanovništva i materijalnih dobara, naime, ostaće veliki broj objekata koji neće biti branjeni. Ako agresor ostvari visok stepen prevlasti u vazduhu, težište naše PVO mora biti na merama zaštite. A te mere na teritoriji, kao što je poznato, isključivo se organizuju snagama i sredstvima civilne zaštite, koja je deo organizacije PVO u komponenti teritorijalne odbrane.

Treće, zbog svega toga treba šire nego do sada izučavati problematiku PVO u komponenti teritorijalne odbrane i što pre iznaći odgovarajuća materijalna, organizacijska i druga rešenja.

¹² Poznati su primeri napada na aerodrome u Rajlovcu (uništeno ili oštećeno 35 neprijateljevih aviona) i kod Leskovca (uništeno 7 aviona i 500.000 litara benzina). Sličnih primera je bilo i u Južnom Vijetnamu — smatra se da je 50% svih letelica uništenih u Južnom Vijetnamu uništeno dok su bile na zemlji.